

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2023

1-son
(Yanvar – Fevral)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

X_T	TAHRIRIYAT
	Chet tillarini mukammal o'rgatish va o'rganish xalqaro maydonga keng yo'l ochilishining kafolati
	TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI
M. Umaraliyeva	6 O'zbekistonda ayollar ijtimoiy muammolarini hal etishda xotin-qizlar faolligini oshirishga qaratilgan ijtimoiy siyosat
J. Ergashev	10 Professional ta'limi tizimi o'quvchilarining umumiy kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari
D. Mustafoeva	13 Professional ta'lim muassasalari kadrlarining kompetentligini rivojlantirish omillari
F. Berdibekova	17 Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy-metodologik asoslari
I. Sharofutdinov	21 Raqamli ta'lim jarayonida akmeologik yondashuvning ijtimoiy-pedagogik zarurati
D. Kenjaboeva	25 Ta'lim jarayonida o'qituvchi deontologisi va kompetentligi
A. Hamidov	28 Shaxsda o'z-o'zini adekvat baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning tarixiy pedagogik jihatlari
	TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI
S. To'rayeva	32 Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarda lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish usullari
I. Siddiqov	36 Bo'lajak tarix o'qituvchilarida informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirishning metodik asoslari
Sh. Toshpulatova	40 Bo'lajak fizika fani o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanish
G. Nafasova	43 Bo'lajak fizika o'qituvchilarining mantiqiy masalalar yechish ko'nikmalarini shakllantirish
O.A. Kasimova	49 Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahoratida improvizatsiya ko'nikmalarining namoyon bo'lishi
K. Mavlonova	53 Matn yaratish ijod qilish jarayoni sifatida
	TALIM SIFATI MAZMUN VA MOHIYAT
S. Nazarov, I. Xujamov	57 Darsliklarni ishlab chiqishda ilg'or tajribalarni o'rganish: holati, muammolari va rivojlanish istiqbollari
B. Karimov	61 Normativ-metrologik xabardorlikning ilmiy-amaliy aspektlari
	ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI
T. Isaqulov, J. Mamadiyorov	64 Umumta'lim fanlarini o'qitishda 3d formatli manbalardan foydalanish
M. Boratova, O. Ishboeva	68 Biologiyani o'qitishda modulli ta'lim texnologiyalari va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning uzviyligi va uyg'unligi
D. Taylakova	73 Interaktiv metodlar platformasini yaratish
	MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

	A. Kenjaboev	77	Etnopedagogika – milliy tarbiyaning asosi sifatida
TA'LIMDA MENEJMENT			
	A. Djurayev	81	Oliy ta'lim muassasalarida adaptiv boshqaruvning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari
	F. Normirzayev	86	Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining samarali faoliyatida rahbarning tutgan o'rni
HUQUQ VA HUQUQIY TARBIYA			
	X. Axmadaliyeva, M. Fayzullayev	90	Ayollar huquqlarini himoya qilishda xorijiy mamlakatlar harakati va mamlakatimizdagi islohotlar mazmuni
	JISMONIY TARBIYA VA SPORT		
	R. Gimazutdinov	94	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini badminton sportiga qiziqtirishga oid nazariyalar
	A. Alikulov	98	Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda foydalaniladigan didaktik o'yinlar va ularning tasnifi
	MAKTABGACHA TA'LIM		
	N. Anorboyeva	101	Maktabgacha yoshdagi bolalarga milliy tarbiya berish asoslari
	D. Abdullajonova	105	Ko'rsatmeli ishlar MTTlarida milliy tarbiy berishning alohida turi sifatida
	MUTOLAA MADANIYATI		
	Sh. Xo'jamberdiyeva	109	Oilada maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy adabiyot bilan tanishtirishning pedagogik imkoniyatlari va shart-sharoitlari
	PSIXOLOGIYA		
	R. Xurramov	114	O'quvchilar evristik fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari (1-4 sinflar misolida)
	QIYOSIY PEDAGOGIKA		
	O. Aslonova	118	Jahon tajribasida rivojlantiruvchi ta'limning variativ modellari
	KORREKSION PEDAGOGIKA		
	U. Fayzieva	122	Imkoniyati cheklangan bolalar ta'limidagi muammolar va yechimlari
	XALQ PEDAGOGIKASI		
	M. Kazakova, S. Eshdavlatova	127	Ajdodlarimiz merosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviyatini shakllantirishga doir fikrlar tahlili
	N. Dilova	130	Bo'lajak o'qituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tayyorlashda sharq mutafakkirlari ilmiy merosi va uning pedagogik mazmuni
	ТЕОРИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ		
	С. Турсунова, С. Абдирасилов	133	Формирование специальных компетенций у студентов младших курсов на занятиях живописью (на материале натюрморта)
	ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ И ПЕРЕПОДГОТОВКА		
	Р.Х.Джураев, К.А. Каримов	137	Применение новых организационных форм при подготовке и переподготовке педагогических кадров
	Г. Назирова	140	Применение современных образовательных технологий в центрах развития ДОО

Radik GIMAZUTDINOV,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchi

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI BADMINTON SPORTIGA QIZIQTIRISHGA OID NAZARIYALAR

Annotatsiya

Maqolada olimlarning jismoniy tarbiya va badminton sport turining boshlang'ich sinf o'quvchilarini jismoniy rivojlantirishdagi ahamiyati borasidagi ilmiy qarashlari ifodalangan. Ushbu sport turining kichik maktab yoshidan o'rgatish maqsadga muvofiq ekanligi haqida nazariy ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Badminton, jismoniy tarbiya, harakat, rehabilitatsiya, rivojlanish, mashq, sog'lom turmush tarzi, didaktik tamoyil, jismoniy madaniyat, funksional sifatlar, harakat imkoniyatlari, jismoniy qobiliyat.

В статье выражены научные взгляды ученых на значение занятий физической культурой и бадминтоном в физическом развитии учащихся начальных классов. Приведена теоретическая информация о том, что обучать этому виду спорта целесообразно с младшего школьного возраста.

Ключевые слова. Бадминтон, физическое воспитание, движение, реабилитация, развитие, физические упражнения, здоровый образ жизни, дидактический принцип, физическая культура, функциональные качества, возможности движения, физическая способность.

The article expresses the scientific views of scientists on the importance of physical education and badminton in the physical development of primary school students. Theoretical information is given that it is advisable to teach this sport from primary school age.

Key words. Badminton, physical education, movement, rehabilitation, development, physical exercises, healthy lifestyle, didactic principle, physical culture, functional qualities, movement possibilities, physical ability.

Badminton mamlakatimizda tobora ommalashib borayotgan va jadal rivojlantirayotgan olimpiya sport turidir. Ushbu o'yin muhlislari soni tez sur'atlar bilan oshib bormoqda, badminton sport turi yo'nalishi mavjud sport maktablarida sezilarli darajada kengaymoqda. Badmintonchining sport mashg'ulotlari o'ziga xos funksionallikka asoslanadi, chunki o'yin faoliyatida u bir vaqtning o'zida o'yinchining maxsus harakatchanligi bilan namoyon bo'ladi. Turli o'yin vaziyatlarida texnik va taktik muammolarni hal qilishda amalga oshiriladigan jismoniy fazilatlar va o'yin texnikasi orqali amalga oshiriladi.

Badminton insoniyat tamaddunining eng qadimiy o'yinlaridan biridir. Uning kelib chiqishi borasida ko'plab afsonalar mavjud. Qadimgi Yunoniston, Yaponiya, Hindiston va hatto Afrika xalqlarining rivoyatlarida bundan ikki ming yillar avval kattalar va bolalar volan (badminton koptogi) o'ynaganliklari qayd etilgan. "Uchuvchi pat" deb nomlangan qadimiy sport o'yini Xitoyda eramizdan ming yil oldin ham ma'lum bo'lgan. U Yaponi-

yada "oyabane" deb atalgan hamda bir nechta g'ozpati va quritilgan sakura mevasidan tayyorlangan volanni yog'och raketkalarda oshirib tashlashga asoslangan. Yevropada XVI asrda o'ynalgan volan o'yini, Fransiyada "je-de-pom" (olma bilan o'ynash) deb nomlangan.

Badminton sporti o'ziga xos pedagogik-psixologik nazariyalarga asoslanadi. Ushbu sport turiga oid qadimgi va bugungi kun olimlari tomonidan qator ilmiy qarashlari ishlab chiqilgan. Jumladan, J. Russoning ta'lim tizimi ijtimoiy va siyosiy nazariyalarga asoslangan. U o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolalarning jismoniy tarbiyasiga alohida e'tibor berish zarurligini uqtiradi. Russo asosiy e'tiborni bola tanasini chiniqtirishga, sezgi organlari va harakat ko'nikmalarini rivojlanishiga qaratadi. Olim bolalarni gimnastikaga o'rgatish, harakat erkinligi, o'yinlar, sovuq suvda cho'milishni tavsiya qiladi. Jismoniy tarbiyaga o'quvchilarning qiziqishini oshirish uchun musobaqa usulidan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi. O'quvchi-qizlarning jismoniy tarbiyasida yengillik, nafosat va jozibadorlikni rivojlantirish bilan cheklanishi kerak deb hisoblaydi. Badminton o'yini aynan yuqorida keltirilgan jismoniy sifatlarni rivojlantirishni ko'zda tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida epchillik, chaqqonlik va jozibador harakatlar bajarishga erishiladi.

P.F. Lesgaft bolalarning jismoniy tarbiyalash jarayonini uch bosqichga ajratgan, 1.7-12 yosh. Bunda bolalarga elementar harakatlar o'rgatiladi.

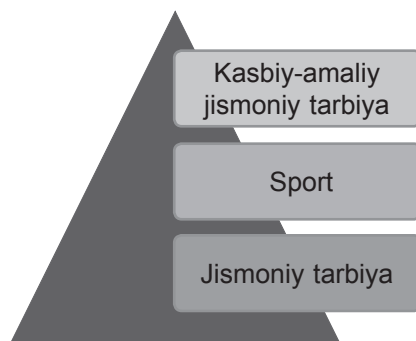
2. 12-15 yosh. Mashqlar yuqoriroq yuklama bilan bajarish taklif qilindi.

3. 15-18 yosh. Qo'llaniladigan harakatlar turlariga (vaqt, kuch va boshqa) ko'ra mashqlarni bajarish taklif qilingan.

Kichik yoshdagi o'quvchilar uchun jismoniy tarbiya mashg'ulotiga P.F. Lesgaft vaqtning 25 foizini oddiy va murakkab harakatlarga, 25 foizini yurish va yugurishga, 50 foizini esa o'yinlarga bag'ishlashni taklif qilgan. O'rta sinf o'quvchilari uchun darsning uchdan bir qismi oddiy va murakkab harakatlarga, ikkinchi uchdan bir qismi uloqtirish, sakrash, kurash va uchinchi uchdan bir qismi qiyin o'yinlarga to'g'ri keladi. 25% - murakkablashib boruvchi harakatlar, o'yinlar. Olimning fikricha, jismoniy tarbiyaning asosini jismoniy va aqliy rivojlanish o'zaro aloqadorligi tashkil etishi kerak. Lesgaftning jismoniy tarbiyaga oid qarashlari amaliyotda isbotlandi va hozirgi zamon jismoniy tarbiya metodikasi tizimiga kiritilgan va u haqli ravishda jismoniy tarbiya va ta'lim tizimining asoschisi hisoblanadi. Fikrimizcha, P.F. Lesgaft jismoniy tarbiya jarayonida bolalar ayrim harakatlarni ajratib olishlari va ularni o'zaro taqqoslashni ongli ravishda boshqarishni va chaqqonlik hamda qat'iyat bilan yengishni tavsiya etadi. Demak, boshlang'ich sinf o'quvchilarini badminton sportiga qiziqitirishda to'g'ri harakat ko'nikmalarini hosil qilish, harakatlarni ongli ravishda bajarishga yo'naltirish muhim ekan. Ya'ni mashg'ulotlarda didaktik tamoyil onglilik va faollikka tayanish maqsadga muvofiq.

I.G.Pestalotssi tomonidan 1746-1827 bolalar harakat qobiliyatini rivojlantirish uchun tuzilgan jismoniy mashqlar tizimida bo'g'inlar gimnastikasi alohida o'rinni egallaydi. XVIII asrda anatom olimlar tomonidan jismoniy mashqlar "biomehanika"si bo'yicha izlanishlar olib borildi. XIX asrda esa jismoniy tarbiya haqida ilmiy-nazariy tadqiqotlar vujudga keldi. Inson hayoti va jamiyatda jismoniy tarbiyaning roli tarbiyaviy xarakterga ega ekanligi ilmiy asoslandi. Shaxsning har tomonlama rivojlantirish yo'llari aniqlandi va unda jismoniy tarbiyaning o'рни alohida ahamiyat kasb etishi olimlar tomonidan tasdiqlandi.

L.P. Matveev jismoniy madaniyatning integrativ mohiyatiga ishora qiladi. U jismoniy madaniyatning uch turga ajratadi:

E.N. Matveev yengil va og'ir snaryadlarni uloqtirishda sportchilarni mashq qilish texnikasi va usullarini ishlab chiqqan. Jismoniy tarbiya sohasida ilmiy tadqiqot olib borgan barcha olimlarning umumiy qarashlari yaxlit ya'ni harakatchanlik, mashq va texnikalar majmuini tashkil qiladi.

Jismoniy tarbiyaga oid ilmiy adabiyotlarda insonning harakat faoliyatining xususiyatlarini tavsiflovchi ko'plab atamalar kirib keldi, ya'ni "jismoniy sifatlar", "harakat sifat-lari" N.A.Bernshteyn esa – "psixofizik fazilatlar"ni taklif qiladi. Bunga "harakat sifat-lari", "funSIONAL sifatlar", "jismoniy sharoitlar", "jismoniy imkoniyatlari", "harakat imkoniyatlari", "jismoniy qobiliyatlar" va boshqalar kabi keng qo'llaniladigan boshqa nomlarni qo'shish mumkin. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodologiyasida "jismoniy" yoki "motor" sifatlar atamalari eng ko'p qo'llaniladi: psixologiyada "psixomotor fazilatlar", "psixofizik fazilatlar va qobiliyatlar", fiziologiyada biomexanika, "motor sifatlar" va boshqalar. Sport mashg'ulotlari pedagogik hodisa sifatida bevosita yuqori natijalarga erishishga qaratilgan jismoniy tarbiyaning ixtisoslashgan jarayonidir. Badminton sportida bajarilgan harakatlarning umumiy hajmi (mashq hajmi), katta yuklama bilan bajarilgan mashqlar nisbati mashg'ulot intensivligini ta'minlaydi. Mashg'ulot davrida maxsus va umumiy yuklamalarning kombinatsiyasi, qo'llaniladigan vositalar va usullar, tiklanishni tashkil etishga qaratilgan maxsus chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Badminton tananing ma'lum sharoitlarda amalga oshiriladigan jismoniy, fiziologik, biokimyoviy va psixofiziologik shartlarning namoyon bo'lishiga tayyorligini ifodalovchi sport turi deyish mumkin.

S.M.Vaysexovskiy fikricha, "sport mashg'ulotlarining asosiy xususiyati bu mashg'ulot yuklamasidir. Mashg'ulot yuklamasi-bajarilgan mashqlarning sportchi tanasiga umumiy ta'siri va turli xil vositalar (massaj, farmakologik preparatlar va boshqalar), ularning tiklanish jarayonini tezlashtiradi". Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan badminton mashg'ulotini olib borganda jismoniy tarbiya o'qituvchisi yoki murabbiy bajariladigan harakatlarni mutanosibligi, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olishi zarur.

Kichik maktab o'quvchilarida jismoniy tarbiya darslarida muvozanat saqlash qobiliyatlarining rivojlanish darajasi turli xil sport turlari texnikasini o'zlashtirishning muhim sharti bo'lib, turli xil motorli faoliyat turlariga moslashish qobiliyatida katta rol o'ynaydi.

Jismoniy madaniyat bo'yicha boshlang'ich sinf dasturlarida asosiy vazifalar harakat ko'nikmalari va malakalarini takomillashtirish, shuningdek, bolalarda jismoniy qobiliyatni rivojlantirish jismoniy tarbiya darslarida boshlang'ich nuqta bo'lgan asosiy jismoniy sifatlarni yanada muvofiqlashtirish, rivojlantirish va takomillashtirishni ko'zda tutadi. Amaliyotdagi mavjud me'yoriy hujjatlar, o'quv dasturi va darsliklarni tahlil qilganimizda

badminton sportiga oid mavzular kiritilmaganligi kuzatildi. Shu boisdan ham boshlang'ich sinfdanoq ushbu sport turiga qiziqtirish muhim ekanligi o'z tasdig'ini ko'rsatdi. Chunki, badminton yuqorida ta'kidlaganimizdek, olimpiada turi sifatida tan olingan.

O'quvchilarda jismoniy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun aylanma mashg'ulotlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu esa darsni samarali tashkil qilish va yuklamani individual ravishda farqlash imkonini beradi. Bolalarga maktabdan tashqari ta'limda, to'garak, uyda va dars mashg'ulotlarida qomat buzilishlarining oldini olishga yetarlicha e'tibor qaratish, buzilishlarni bartaraf etish bo'yicha samarali choralar ko'rish muhim ahamiyatga ega. Jismoniy yuklama maktab o'quvchilari tanasi shakllanishining barcha bosqichlarida amalga oshirilishi, ularning sog'lom turmush tarzining ajralmas qismi bo'lishi kerak. Bolalarda qomati deformatsiyasi bo'lsa ularni o'z vaqtida aniqlash, ushbu buzilishlarni barcha mavjud vositalar bilan tuzatish to'liq yoki qisman rehabilitatsiya qilish lozim. Badminton sportida barcha tana a'zolari harakatda bo'ladi, bu esa bolalarni jismonan sog'lom bo'lishlarini ta'minlaydi.

V.P. Guba bolalar va o'quvchilarni sport mahoratining o'sishini belgilovchi fazilatlar majmuasiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq ekanligini asoslaydi. Uning tavsiyalarida morfologik holat (tananing umumiy o'lchamlari, jismoniy rivojlanishning tipologik va funksional xususiyatlari); o'ziga xos jismoniy sifatning rivojlanish darajasi va ularning maxsus tayyorgarlik ta'sirida o'sish sur'ati; organizmning funksional tizimlarining holati; yosh sportchining tanlangan sport turiga biomexanik muvofiqligi o'z ifodasini topgan. O'quvchilar faoliyatini mumkin qadar tabiiy shakllarga yaqinlashtirish bolaning harakatga bo'lgan talabini hisobga olishdir. O'quvchining uning imkoniyatiga qarab sportga jalb etish ijobiy hissiyotni hosil qiladi hamda faollikka undaydi. Maktabgacha va boshlang'ich sinfdanoq sog'liqni saqlash, sog'lom turmush tarziga o'rgatish zarur. Bolalarni sog'lom, chaqqon, mard, kuchli bo'lishi kun tartibiga rioya qilish bilan bog'liq, shuningdek, badminton sportini sevib o'ynashi uchun qulay muhit yaratish, ularda iroda-viy sifatlarini namoyon etish, jismoniy va ruhiy qiyinchilikni yengishga yo'naltirish kerak.

A.D.Ashurov jismoniy tarbiya inson hayotining barcha bosqichlarida sog'liq va faol hayot tarzini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega omil ekanligini ta'kidlab, sport aynan sog'liqni saqlash hamda insonning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida katta ahamiyatga ega ekanligini asoslaydi. Badminton sportini boshlang'ich sinflarda ommalashtirish, ularni kelajakda olimpiada o'yinlariga ishtirok etishga zamin yaratishi mumkin. Badminton mashg'ulotlari o'quvchilarda ko'rish qobiliyatining aniqligini oshirishga, harakat reaksiyalarining tezligini oshirishga va maydonning fazoviy tasavvurini shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev.A., Xonkeldiev.Sh.X. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyoti. Darslik. – T.: 2005-231 b.
2. Алхасов.Д.С.Теория и история физической культуры (в таблицах и схемах): методическое пособие для студентов , – М.-Берлин:,2014.-С. 100
3. Atabekov F.O'. Badminton. Darslik. Chirchiq-2021. – 137 b.